

РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

О. Грицина, к. е. н., О. Шолудько, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2018.25.168>

Постановка проблеми. Соціальний захист громадян є однією з найважливіших функцій держави, суть якої полягає у зменшенні ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, безробіттям та досягненням пенсійного віку. Одним із різновидів соціального захисту є пенсійне забезпечення та пенсійне страхування, основними завданнями яких є підтримка життєздатності громадян, котрі досягли похилого віку, через що не можуть забезпечити собі мінімальний рівень доходу.

Дослідження стану пенсійного забезпечення в Україні дає підстави дійти висновку про те, що наявна пенсійна система не виконує своїх функцій, оскільки розмір пенсій у більшості випадків не дає змоги підтримувати рівень життєздатності навіть на мініальному рівні. Реформування пенсійної системи України розпочалося ще у 2003 році. Однак трирівнева пенсійна система сформована лише формально, доходи та видатки Пенсійного фонду незбалансовані, кількість платників страхових внесків зменшується за одночасного збільшення кількості осіб пенсійного віку. Отже, це свідчить про актуальність проблеми реформування вітчизняної пенсійної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформування пенсійної системи є чи не основним питанням безперешкодного функціонування економіки держави. Необхідність реформ зумовлена потребою у зменшенні дефіциту Пенсійного фонду, ліквідації зривняйлівки, згідно з якою люди, котрі мають великий трудовий стаж, отримують стільки само, як і ті, хто працював менше. Крім того, Міжнародний валютний фонд вимагав в українській владі збільшити вік виходу на заслужений відпочинок до 63 років, лякаючи тим, що країна не отримає чергового траншу фінансової допомоги. На сьогодні в Україні налічується 12,6 млн пенсіонерів. На 10 працюючих у державі припадає 11 пенсіонерів. Зараз розмір мінімальної пенсії становить менше 50 доларів США, натомість у Польщі – 220 доларів, Австрії – 960 доларів, тобто в Україні мінімальна пенсія у 5,2 раза нижча, ніж у Польщі та у 23 рази нижча, ніж в Австрії. Відомо, що 62 % україн-

ських пенсіонерів отримують пенсію, меншу від 1500 грн, а понад 5000 грн отримують лише близько 2 % пенсіонерів.

Наявні проблеми формування пенсійної системи вимагають наукового обґрунтування способів їх вирішення. Зокрема, слід відзначити дослідження пенсійного забезпечення в межах балансової міжчасової моделі Дж. Стігліца та Е. Аткинсона, базові принципи управління реформованих пенсійних систем Ц. Меха. Досвід країн Східної Європи, висвітлений у працях Грега Мак Таггарта, було використано для впровадження пенсійних систем певного типу в країнах пострадянського простору з детальним аналізом допущених недоліків у процесі реформування [2].

Питання реформування пенсійної системи України у своїх працях розглядали такі вітчизняні науковці, як Н. Калита, С. Рум'янцев, Л. Демчук, Д. Полозенко, М. Мних, С. Юрій та ін. Основними об'єктами їхніх досліджень були суть пенсійного забезпечення, механізм пенсійної реформи, особливості функціонування недержавних пенсійних фондів та ін. [3–6].

Виклад основного матеріалу. Сучасному розвитку демографічної ситуації більшості країн властиве явище старіння населення. Воно зумовлене тим, що кількість осіб пенсійного віку зростає, а працездатних – зменшується. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України та НДІ праці і зайнятості населення, до 2050 року вона суттєво не змінюватиметься і складатиме близько 13 млн осіб. Водночас спостерігається значне зменшення кількості осіб працездатного віку, що зумовлено низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності у цьому віці. У більшості розвинутих держав негативний вплив старіння населення на функціонування пенсійних систем зменшується за рахунок підвищення віку виходу на пенсію, що й вимагав, як вже зазначено, Міжнародний валютний фонд від України. Тобто реформи неможливо було уникнути. Проте бачимо, що на сьогодні вона залишилася лише на папері: один працюю-

ючий утримує одного пенсіонера, середня пенсія в країні – 2480 грн і т. д.

Пенсійна реформа передбачає, що поряд і на рівні зі солідарною в Україні має функціонувати обов'язкова накопичувальна система пенсійного страхування. У перший рік її існування розмір внесків становитиме 2 % заробітної плати на місяць. Але з часом він зросте до 7 відсотків. Тобто, якщо зі сьогоднішньої мінімальної заробітної плати 3723 грн протягом 35 років сплачувати 2 %, то на рахунок накопичиться 31723 гривень. Із зарплати 10000 можна буде відкласти 84 тис. грн на старість. Якщо ж із «мінімалки» стягувати 7 %, то через 35 років матимемо 109456 тис. грн, з 10 тис. грн – 294 тис. грн пенсії.

Участь у другому рівні буде обов'язковою для всіх застрахованих осіб, які сплачують внески до солідарної системи, найімовірніше, запровадять віковий ценз для учасників, бо люди старшого віку не встигнуть накопичити достатні кошти для призначення пенсій.

У статті 1 Закону «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» зазначено, що учасниками стануть лише особи, яким на дату запровадження перерахування страхових внесків виповнилося не більше як 35 років, а особи, яким 1 січня 2019 року залишилося менше як 10 років до досягнення пенсійного віку, мають право прийняти рішення не сплачувати страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування.

Накопичувальна система передбачає, що сплачені до неї внески спрямовуватимуться на інвестування, а не на виплату поточних пенсій, як це робиться у солідарній системі. На інвестовані внески нараховуватимуться відсотки і за сприятливих обставин цей дохід має вберегти гроші від інфляції, покрити видатки на адміністрування та понад це забезпечити хоча б декілька відсотків доходу [1].

Для того щоб стати учасником накопичувальної системи, кожній особі буде дано термін (до 6 місяців), щоб вона вибрала для себе недержавний пенсійний фонд (із 200 фондів, які їй запропонує державний регулятор). Ці фонди пройдуть процедуру відбору за надійністю й якістю. Якщо людина не обере фонд, за неї це зробить спеціальна комісія.

Закон передбачає, що в рік запровадження розмір внеску становитиме 2 %, щороку він збільшуватиметься на 1 % до досягнення 7 % і надалі залишиться на цьому рівні [1].

Заплановано, що роботодавець сплачуватиме ці внески на індивідуальний пенсійний рахунок людини. Із першого ж дня гроші ставатимуть її власністю. Якщо людина помре, то ці гроші перейдуть її нащадкам.

Слід зазначити, щоб особа отримувала гідну пенсію, маючи 35–40 років стажу, необхідно, щоб внесок був не менше ніж 9–10 %. У США, Канаді, Європі переважно роботодавець фінансує другий рівень пенсійної системи. У Польщі, Угорщині, Румунії – сам працівник.

Водночас постає питання, чи люди захочуть сплачувати якісь додаткові внески за існуючих високих податків? Слід зазначити, що це ніяк не позначиться на розмірі зарплати, яку видають працівнику «на руки». Збільшення внеску здійснюватиметься через перерозподіл загальної суми ЄСВ, що спрямовується до ПФУ (від 1 % до 5 % фонду оплати праці). Сьогодні людина платить 18 % ПДФО та 1,5 % військового збору. На першому етапі ці 1,5 % військового збору можна забрати на індивідуальні накопичувальні рахунки. Із часом ПДФО можна зменшити до 17 % і людина зможе ще 1 % додати у пенсійний фонд. У підсумку вона отримуватиме дві пенсії – із солідарної і накопичувальної систем. Звичайно, розмір виплат із накопичувальної системи залежатиме від сплачених внесків. Із накопичувального рахунка людина зможе зняти кошти в повній сумі одноразово або частинами із виходом на пенсію.

Для прикладу, у Польщі другий рівень накопичувальної системи запровадили ще у 1999 році. Участь у ньому осіб віком до 35 років була обов'язковою, а від 35 до 55 років – добровільною. Загальний розмір обов'язкових відрахувань на пенсійне страхування був встановлений на рівні 19,52 % нарахованої зарплати. Такі відрахування сплачували в рівних частинах працівник і працедавець (по 9,76 %), при цьому на фінансування першого рівня сплачувалося 11,22 %, ще 1 % – на формування так званого Фонду демографічного резерву, а 7,3 % передавалося на другий рівень до пенсійного фонду учасника. Згодом ставка внеску на накопичувальний рівень зменшилася до 2,5 %. У результаті – середня пенсія у Польщі складає 460 доларів.

Висновки. Накопичувальна система загальнообов'язкового пенсійного страхування повинна реалізовуватися через цільовий позабюджетний фонд, який акумулює внески застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках. Вона стосуватиметься лише майбутніх

пенсій осіб, котрі сплачуватимуть до неї внески, а теперішні пенсіонери отримувати пенсії з неї не зможуть.

Загалом реформа пенсійного забезпечення в Україні рухається повільно, особливо це стосується недержавного пенсійного забезпечення, темпи якого у нас поступаються темпам інших постсоціалістичних країн. Завданням держави має бути на сьогодні: поліпшення добробуту широких верств населення, збільшення інвестицій у людину, освіту і науку. Держава, яка не може гарантувати вже сьогодні гідного пенсійного забезпечення, не має жодних аргументів, щоб утримувати всередині країни молодь, яка спроможна розвивати економіку. Адже основою будь-якої реформи має бути орієнтація на людей – потенціал розвитку для держави.

Бібліографічний список

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.2003. №1058 – IV. URL: zakon.rada.gov.ua/go/1085-15 (дата звернення: 06.03.2018).
2. Таггарт Г. М. Досвід реформування пенсійної системи в країнах Східної Європи та СНД в порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні. 2004. URL: www.pension.kiev.ua (дата звернення: 06.03.2018).
3. Мних М. В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення. *Фінанси України*. 2007. № 6. С. 39–46.
4. Полозенко Д. В. Розвиток пенсійної системи України. *Фінанси України*. 2009. № 10. С. 18–26.
5. Рум'янцев С. Моделі проведення пенсійної реформи. *Цінні папери України*. 2006. № 13 (405). С. 18–19.
6. Скрипник А. В., Ліхтенштейн Л. А. Фінансові ризики в контексті пенсійної реформи. *Фінанси України*. 2007. № 2. С. 138–153.

Грицина О., Шолудько О.

РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Соціальний захист громадян є однією з найважливіших функцій держави, суть якої полягає у зменшенні ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, безробіттям та досягненням пенсійного віку. Одним із різновидів соціального захисту є пенсійне забезпечення та пенсійне страхування, основним завданням яких є підтримка життєздатності громадян, котрі досягли похилого віку, через що не можуть забезпечити собі мінімальний рівень доходу.

Дослідження стану пенсійного забезпечення в Україні дає підстави для висновку про те, що наявна пенсійна система не виконує своїх функцій, оскільки розмір пенсій переважно не дає змоги підтримувати життєздатність навіть на мінімальному рівні. Реформування пенсійної системи України розпочалося ще у 2003 році. Однак трирівнева пенсійна система сформована лише формально, доходи та видатки Пенсійного фонду незбалансовані, кількість платників страхових внесків зменшується за одночасного збільшення кількості осіб пенсійного віку. Пенсійною реформою передбачено, що поряд і на рівні солідарної в Україні має функціонувати обов'язкова накопичувальна система пенсійного страхування. Участь у другому рівні буде обов'язковою для всіх застрахованих осіб, які сплачують внески до солідарної системи, найімовірніше, запровадять віковий ценз для учасників, бо люди старшого віку не встигнуть накопичити достатні кошти для призначення пенсій.

У статті 1 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» зазначено, що учасниками стануть лише особи, яким на дату запровадження перерахування страхових внесків виповнилося не більше як 35 років, а особи, яким 1 січня 2019 року залишилося менше як 10 років до досягнення пенсійного віку, мають право прийняти рішення не стягувати страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсійна реформа.

Grytsyna O., Sholudko O.

REFORMING THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE

Social protection of citizens is one of the most important functions of the state, the essence of which is to reduce the risks associated with disability, unemployment and the achievement of retirement age. One of the varieties of social protection is retirement and pension insurance, the main tasks of which are to support the viability of citizens who have reached the elderly, which can not provide them with a minimum income level.

The study of pension provision in Ukraine suggests that the existing pension system does not fulfill its functions, since pensions in most cases do not allow maintaining the level of viability even at the minimum level. Reform of the pension system of Ukraine began in 2003. However, the three-tier pension system is formed only formally, revenues and expenditures of the Pension Fund are unbalanced, the number of contributors of insurance premiums decreases with the simultaneous increase in the number of retirement age persons. The pension reform

stipulates that, alongside and at the level of the joint-stock company, a compulsory pension insurance system in Ukraine should function. Participation in the second level will be mandatory for all insured persons who pay contributions to the joint system, most likely, will introduce age requirements for participants, as older people will not be able to accumulate sufficient funds for the purpose of granting pensions.

Article 1 of the Law «On Measures for Legislative Support of the Reform of the Pension System» stipulates that only those persons who, at the date of the introduction of the transfer of insurance premiums, are not more than 35 years old, will be participants, and those who remained less than 10 years before January 1, 2019 reaching the retirement age, have the right to make a decision not to levy insurance premiums to the accumulation system of pension insurance

Key words: pension provision, pension system, pension reform.

Стаття надійшла 19.03.2018.